

Brusni kamni se ne smejo močiti, ampak na suhem se morajo šivanke brusiti, na mokrem bi zarijevale. Ker se tedaj na suhih kamnih šivanke brusijo, se od kamnov grozno praši; težek prah delavcom na pljučah škoduje. Umen fabrikant je, ta nadležni prah odpraviti, takole napravil: na vodi zraven brusa je napravil meh, kateri vès prah od delavca opihuje; vsi drugi fabrikanti mu za to umno znanjbo hvalo vedó.

Ogled po svetu.

Kraj in življenje na bregovih ogerske Donave v Budi in Peštu.

Spisal Šimen Šubic h koncu oktobra 1856.

(Dalje.)

Kakošno mora biti tukaj življenje med trojnimi narodi? Silo mično bi bilo natanko ogledati dela, ki izvirajo iz njih raznega vlastja, pa smo še prekratek čas skupaj, da bi se že tako natanke poznali. Toliko se pa koj pozná, da slovanska naroda nista terpela toliko na svojem vlastji kot nemški. Živeti z mogočnim ljudstvom, čigar je tako rekoč dežela, pa ostati zvest vlastju svojega naroda: to je znamenje terdnega in krepkega narodnega življenja. In to se zamore brez napetnosti od Slovanov na Ogerskem reči.

Kar je tukaj Slovanov v Josefstadt-u in v Raznerstadt-u, ne govore le samo materni jezik, temuč govore večidel vse tri: slovanskega domá in med svojimi ljudmi, madžarskega in nemškega pa med drugim ljudstvom. Nemci v Budi se jim čudijo, rekoč: „tam v Josefstadt-u pa že otroci govore tri jezike“. Ogri tudi lomijo nemškega, razumejo nekaj slovanskega kakor Nemci, ravno toliko, da morejo s Slovanom kupčevati. Oger gospodari tukaj s svojim bogastvom in ljubeznijo za domovino, Nemeč s kupčijo po vodi in po naselitvah, Slovan pa povsod po svojem med Nemci in Madžari, ker se vé lotiti vsakterih opravil; njega bistroumna glava mu pomaga brez poduka, da lahko izhaja med tem in unim narodom, da se pošteno živi in da zvesto ohranjuje svoje vlastje. Ko bi Slovani ne ohranili serčne ljubezni do svoje domovine, do svojega naroda, oj! kadaj bi bili že zgubili svojo narodnost in svoj jezik, ker so že tolikanj stisk prestali, odkar živé tukaj. Dolgo dolgo časa so bile zanemarjene njih narodne pravice, da bi se po svoji šegi omikovali v svojem jeziku in po svojem duhu; saj Slovani v Josefstadt-u do leta 1848 niso imeli nikamur svojih otrok v šolo pošiljati.

Kar se tiče tukajšnega družnega življenja, imajo po deželi in po mestih zberališča za kratkočasne večere. V Peštu je dvoje gledišč, v enem igrajo Madžari, v drugem pa Nemci, pa imajo Nemci pozimi tudi v Budi svoje posebno gledišče, toda precej zapušeno je; v Peštu je pa že imenitnejši, ker še ptuji sloveči igravci dohajajo tje, iz Dunaja sem, iz Draždane ali Berlina itd. Tukaj se očitno vidijo, kaj so razložki narodovnosti. Vsak v svoje gledišče tiši in če pride Madžar gledat kakega bolj imenitnega igravca v nemško gledišče, rad skazuje po mnogih potih svojo nejevoljnost, v tem ko Nemci svojemu dragemu igravcu na čast veseli ploskajo. Od ogerskega gledišča še ne vé m nič povedati; hvalijo se posebno s svojimi spevoigrami. Ako so pa viže tako sladke kakor v nedeljah pri šolarški maši, mé ne mika jih slišati. Kakor da bi po kamniti grapi derva pahal, se zaletje in prekrehuje, da človeka za ušesa skerbi. K sreči pa nam le ob nedeljah ušesa nadležjejo s svojo sladkostjo; ob delavnikih jo pa šolarji samí kaj ljubo pojó, posebno kadar se dobro poprimejo tenki glasovi spodnjih šol. Kakor da bi veter napenjal šumeče valove, se vzdiguje množica čverstih glasov, in iz vsakterih glasov ti viža polna doní po cerkvi, pa se spet poseda in jenjuje, da ti glasovi morajo zadeti tvoje serce, naj ima strune napete ali pa ne.

Od drugega družnega življenja, kakor so ga vajeni sorodni ljudje po večjih mestih, pa tukaj ne pride dosti na dan. Kjer se shajajo Nemci, tje ne hodijo Madžari, pa jih

vendar toliko pohaja tje in sem, da nimajo ne Nemci ne Madžari ne Slovani pravega svojega zbirališča. Da bi bil povsod prostor za veselje enega kot drugega naroda kakor je, na priliko, na Dunaji, tega tukaj manjka; narod narodu kmali veselje grení. (Dalje sledí.)

Jezikoslovne drobtinčice.

Liburnske prislovice in besede.

Mladih ne sadi, mertvih ne budi.

Kemu pomanjka, ima mnogo misal, a ki vzeme, samu jednu (namreč skriti).

Ki je nič doma, je i od domi.

Ki da terbuh, da i kruh. (Gibt Gott das Hasel, so gibt er auch das Grasel).

Ki prodava, mu je jedno oko dosti; a ki kupuje, treba, da ima dva.

Kada se odtače, ga pije ki priskače.

S kim sam se rugala, s tim sam se dičila (umožila).

Da bi se oči bojale kako ruke, nebi se delo nikdar spravilo.

Bolje prazan dvor, nego vrag (nesreča) v njemu.

Kada je lepo vreme, vzemi plašč; kada je daž, znaš ča delaj.

Magla sv. Vida i turska vojska vse vzame.

Bog vas zla očuvaj! (Behüt' euch Gott!)

Pamet svét uživa.

Sladko je meso polhovo, ali je kerhko drevó bukovo (i dobro je pogibelno).

Dugo kako gladno leto.

Prodati za mertvo (brez moči odkupiti).

Zemlja na mok (morastig gelegener Boden).

Zemlja na proced (durchschiessig gelegener Boden).

Bačva pahne (das Fass hat einen üblen Geruch).

Liburnske mestne prislovice.

Na Volosko po gospodsko.

V Iku kade ribe riču. (Ričem, rikati, sich regen, v veli vrulji).

V Lovran po kostanj. (Onde je mnogo marúna).

V Mošćenice po koščice. (Oljčne peščice; onde mnogo oljke raste).

Besede.

Svèn (od svinuti), Gliedverrenkung, — podanek, Baumstock, — zamák, Winkelgegend, — odtok, odtóčeno vino, — uhko, feucht, uhko seno, — balog, Kuhfladen, — onoditi, krajuski ongaviti, tudi tanečiti, taneki = ongav, — poderki, abgetragene Kleider, — razmet, Repartition.

Povedala je že „l'Istria“ in za njo „Zora Dalmatinska“ leta 1846, stran 147., da je isterski vlaški jezik, kakor ga sami in drugi Istrani, pa nikdar čiški, imenujejo, preobernil mnoge (romanske) korenske n in l v r, na priliko: un vlaški ur, vin = vir, pan = pere, lui = ru, la = ra, basilica = basirika itd.

Govoril sem pred nekimi leti z nekim starim Zejancem zavolj vlaškega jezika (čiribirski mu drugi za rug pravijo), ki mi je rekel: „našega naroda je še mnogo nekde pod Turkom, in pripoveduje se v Zejanah pravlica, da so pred kakimi 700 leti od ondot semo prišli“. Ali bi ne bilo mogoče, da so jih Tartari iz Vlaške pripodili, ter da so iz Grobniškega polja, ki ni deleč, pobegnili, nekteri v Čičarijo, mnogo večí del pa v takrat še puste kraje okoli Čepiškega jezera.

J. V.

Kako naj se pišejo slovenske lastne imena?

Menda bo vsak pameten in pošten človek na to odgovoril: da s slovenskimi pismenkami. Če ima slovenski jezik svojo pisavo, je menda vendar naravno, da se pišejo slovenske imena po njegovi. In vendar, bodi Bogu milo! kako se spakujejo imena ne le po nemški pisavi temuč

tudi po laški in vémo za nektere, da se celó po francozki! Ali je človek, ki po ptujem obrača imé svojega očeta, morebiti zatega voljo kaj več vreden? Ali ni marveč žalostno tako očitno kazalo, da se sin sramuje svoje matere? Tù in tam imajo v šolah navado, da učitelji predelujejo imena kakor se jim poljubi (exempla sunt odiosa!) in tako se je že primerilo, da se sinovi enega očeta pišejo vsak drugač. Nekteri morebiti še kakošno posebno zaslugo — Bog vé kakošno — v tem išejo, da čisto slovenske imena štulijo v ptujo pisavo. Kako bi se Nemeč jezil in res po pravici, ako bi se njegovo imé pokvarjalo po francozki pisavi! Slovenske lastne imena pa se oblačijo v opravo, kateri se na vseh krajih vidi, da ni za nje narejena; imena naših rodbin so polne č, š, ž — kako okorno se jim podaja tsch, sch, katero se v enem imenu včasih po dvakrat ponavlja, da se ne vidi nič drugega kakor tsch in tsch in tsch! Bohorič je našo pisavo drugač zavil, pa napravil tako, da je uganjka vsakemu ptujcu pa tudi domačemu, ki ima z in pa h brati za č, s in pa h za ž; f pa h za š, ker mora dvé čerki stiskati v en glas!

Da se nemške lastne imena (Eigennamen) pišejo po nemško, je prav, ker tako se daje „vsakemu svoje“ in to je povsod pošteno pravilo, — da pa se slovenske imena pišejo po ptujem, je narobe svet.

Pisava slovenska je uterjena sedaj do dobrega; najvišja vlada sama jo je poterdila v svojih zakonikih, in ni misliti, da bo kadaj drugačna. Ne more tedaj ne po šolah ne nikjer drugod veljati kak izgovor, da se nimajo lastne imena slovenske pisati po slovensko.

„Ne bod' mo šalobarde!“ — pravi naš Prešern.

Za življenje kaj.

Prikloni se!

Pred nekimi leti sem bil v mestu po svojih opravkih v hiši nekega imenitnega gospoda. Ko opravim opravilo, mi reče hišni gospod, da se po stari šegi po eni strani v hišo noter, po drugi pa iz hiše hodi in mi veli tedaj po drugi poti iz hiše iti, ne pa po tisti, kodar sem v hišo prišel. Ko do prvih vrat pridem, mi gospod zakliče: „prikloni se! prikloni se!“ Nisem utegnil še čisto razumeti, kaj da mi hoče s temi besedami reči, in že dobim buto po čelu, da so se mi iskre uternile, zakaj vrata so bile sila nizke. Na to mi reče gospod: „mlad si še, ne veš še, da je po svetu veliko čudnih potov; ko bi se bil priklonil, bi ne bil bunke po glavi dobil.“ Ta dobri svét, ki sem si ga bil takrat v glavo pa tudi v serce vtisnil, mi je bil potem velikokrat k pridu; v mnogih prilikah bil je mi gotov nauk potrebne ponižnosti k moji lastni sreči; celi čas mojega življenja mi je bil pred očmi, in tudi sedaj se ga spomnim vselej, kadar vidim prevzetneže in napuhnjence, kateri se dostikrat zavoljo tega v nesrečo pripravijo, ker glave previsoko nosijo.

L—c.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Gradca 29. nov. Včeraj še le smo sopeset začeli z Božjo pomočjo v tukajšnjem bogoslovskem semenišču „vaje v slovenskih pobožnih ogovorih“, ktere so naši predniki osnovali leta 1849 pod vodstvom častitega kanonika gosp. dr. Bož. Robič-a, prof. cerkvene povestnice in prava. Vodil bo te vaje letos častiti gosp. doktorand Bož. Šinko, semeniški adjunkt. Nadjati se smemo, da te vaje bodo verlo napredovale in gotovo dober sad rodile, ako le na naši strani ne bo merzke mlačnosti in vtrajljivosti, ki se — k sam svoji sramoti moram spoznati — pri nekterih le prezlo razodeva. Premislimo le grajanje, ki ni bilo krivično: „Ne samo stari, temuč tudi mladi propovedniki (pridigarji) so še leta 1856 tako strašen metež slovniških in govorniških jarcov nastreljali, da se Bogme! kolčikaj izobraženemu kersčeniku gruzi poslušati take nespretnosti!“ in gotovo bomo

spoznali, kako potrebne so nam takošne vaje. Toliko tistim gospodom, ki se teh vaj nikakor nočejo udeleževati, akoravno so jim potrebne kot ribi voda. — Slovenskih bogoslovcev je letos skupaj 27. — Letos je na tukajšni gimnazii, kjer je, kakor veste, vsako leto tudi dosti slovenskih dijakov, izročen nauk slovenščine nekemu učencu tehnike. Žalostno, da vsako leto je drug učitelj in da se pri nas ne more tako deleč dognati, da bi bil tukaj kakor drugod stanoviten učitelj staro- in novoslovenščine. — V četrtek 27. t. m. so naš svitli knez in škof Otokar Maria grof Atems kerstili in zajedno tudi birmali tiste tri zamurke, ktere je zmladletka gosp. Olivieri tukajšnjim Ursulinarcam izročil. Kumovale so jim pri kerstu: grofinja Meranova, žl. gosp. Švarcelnova in žl. g. Romanova, pri birmi pa grofinje: Strasoldova, Atemsova, Ditrichsteinova. Kaj lepo so se obnašale deklice in na vse vprašanja svitlega kneza in škofa prav gladko v nemškem jeziku odgovarjale, kar živo pričuje, da imajo dobre glavice, ker so se v tako kratkem času že toliko naučile.

J. Tonekov.

Iz Gornjega grada na Štaj. 28. listopada. — 9. dan t. m. bila je za Gornjigrad velika in vesela slovesnost, kajti novi zvonovi, kakoršnih ni v celem nekdanjem celjskem okrožji, so po gornjegradskem dolu zapeli. Saj se pa tudi spodobi toliki cerkvi kakor je gornjegradska, kateri gledé na velikost in zidarsko umetnost menda v celi štajarski kronovini ni para, da tudi lepe zvonove ima. Lansko jesen so za fajmoštra tù sem prišli prečastiti gosp. Jožef Florjančič in so spoznali potrebo naših zvonov, in farani njih so bili berž pripravljene k napravi. In glejte! 7. t. m. že pripeljejo iz Ljubljane dva nova zvonova, katerih prvi je 31, drugi pa 19 centov tehtal, in ktera sta z ostalim starim, 10 centov težkim, prav lepo ubrana; četrtega, ki bode 5 centov vagal in bo tudi nov, bodo pa še le h koncu t. m. dobili. Pač so hvale vredni častiti gosp. fajmošter, ki so, še le komaj eno leto v Gornjemgradu za fajmoštra, pa so že, razun drugih lepih reči, tri zvonove in med njimi dva tako velika, pripravili; lepše bi obletnice svoje pač ne mogli obhajati; kajti ravno to nedeljo so lansko jesen v Gornjemgradu kakor novopostavljeni fajmošter službo božjo prvi-krat opravljali; — hvale vredna sta tudi cerkvena oskerbnika (cehmeštra) Matevž Presečnik in Janez Podkrajnik, ki sta si dosti stroškov, truda in potov prizadevala, katerih prvi je tudi brez vsega plačila večji zvon iz Ljubljane pripeljal; — hvale vredni so farani, kateri, kadar je za božjo čast kaj storiti treba, so enega duha, enih misel, enega serca, in kateri so o poli leta brez obotavljanja že nad polovico za zvonove zložili, drugo polovico pa bodo v dveh letih zvonarju doplačali, kakor so se ž njim pogodili; — hvale vreden je pa tudi zvonar, gospod Anton Samasa, ljubljanski, ki je s svojim umetnim delom sopeset eno rožico v venec svoje zvonarske slave vpletel.

J. Šhel.

Iz Ljubljane. Za zasluženost delavnost ob koleri lanskega leta so presv. cesar po najvišjem sklepu od 7. p. m. podelili vitežtvo Franc-Jožefovega reda gosp. dr. Ludeviku žl. Nagy-u, c. k. deželnemu zdravilskemu svetovavcu, in pa c. k. deželnemu sodniškemu svetovavcu gosp. Janezu Brolih-u, bivšemu okrajnemu poglavarju v Radoljci, — zlati križ za zasluge gosp. Francu Križaj-u, okrajnemu zdravniku v Senožečah, — sreberni križ s krono pa gosp. Janezu Ferjančič-u, županu na Slapem; ob enem so veléli, da naj se ravno zavolj tega vzroka c. k. dvornemu svetovavcu gosp. grofu Andreju Hohenwart-u, c. k. okrajnemu poglavarju gosp. Jožef Derbič-u in pa c. k. kresijskemu zdravniku gosp. dr. Karolu Vesel-u Njih cesarska zadovoljnost razodene. — Kakor je v letu 1844, ko so bili mesca septembra presv. cesar Ferdinand s presv. cesarico Marijo Ano v Ljubljani, gosp. dr. K. Ulepič pametnik (Denkbuch) na svetlo dal, tako misli tudi gosp. dr. Etbin Kosta v spomin osrečivne nazočnosti presv. cesarja Franc-Jožefa in presv. cesarice